

Učiteljski Tovarš.

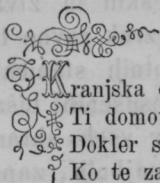
List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX. V Ljubljani 1. decembra 1869.

List 23.

KRANJSKA DEŽELA.

Kranjska dežela, naj lepša dežela,
Ti domovina naj dražja si mi!
Dokler sem v tebi, je duša vesela,
Ko te zapuščam, okó se solzí.

Kranjske ve gore, naj zalše ste gore,
Kinč ste prekrasni ve kranjske zemljé,
Ko pozlačeni od svita se zore
Vaši verhovi čarobno bliščé.

Kranjske ve reke prijetno šumite,
Zemljo napajate kranjsko ljubó,
S svojim šumenjem ve Kranjce budite:
Sèrce za dom jim naj bije gorkó!

Kranjsko ti polje, o polje ti širno,
Zemlje si kranjske naj večí zaklad!
Kedar na tebi klasovje nemirno
Ziblje ko morje se, Kranjce je bogat!

Kranjska dežela, naj lepša dežela,
Ti domovina naj dražja si mi!
Tebi naj pesem se moja bo pela, —
Za-te ker moje sercé le gorí!

Fr. Ser. Cimperman.

Zrak, jed in pijača in gibanje pri otrocih.

1. Zrak.

Perva potreba za človeško življenje je dober, čisti zrak. Zrak nam je to, kar je voda ribi. V sprideni vodi riba ne živi; tudi človek zbolí v spridenem, nezdravem zraku. Tudi luč ne gori v slabem zraku. Če je v navadnem nebem zraku nekoliko vode in prav malo drugih reči raztopljenih, mu sploh pravimo čisti in zdravi zrak; če je pa v njem preveč vode, ali če je navdan z mnogimi v njem plavajočimi rečmi, je zrak nečist, spriden in nezdrav. Čistega, zdravega zraka smo si pod milim nebom povsod svesti, če ga kak očiten vzrok ne spridi. Naj več skaženega zraka pa je v človeških in živalskih prebivališčih. V dalj časa zaperti hiši se zrak ravno tako spridi, kakor stoječa voda. V nizkih in mokrotnih stanicah, v novo zidanih in pobeljenih in še ne dovolj posušenih hišah je zrak vselej škodljiv; tako je tudi slab zrak v vseh shrambah, kjer se hrani mnogo puhtecih reči, v vseh majhnih, zaprtih ali z mnogo robo zašarjenih stanicah, kjer stanuje preveč ljudi, kjer goré smradljive luči, treske i. t. d. Treba je tedaj spravljati iz stanic vse, kar nam zrak spriduje, to je, mokre smradljive reči, ki se suše v stanici; tudi dišeče cvetice naj ne bodo v sobi, kjer ljudje prenočujejo. Kedar se sobe belijo ali barvajo ali pomivajo, ali kedar se suši perilo ali se ravná z železom (pigljá), ali kedar je kaka sirovina v hiši, izpuhté vse te reči veliko škodljivih soparjev, in v takem zraku ne more brez škode za zdravje dihati ne odraščeni človek, še manj pa otrok, kateri potrebuje za dihanje vedno čistega zraka. Nekteri ljudje imajo navado, da s kajenjem boljšajo sprideno sapa; kajenje pa zraka nikdar ne zboljša, temuč se prikupuje le čutnicam, to je, nosu; spridena sapa pa ostane vedno spridena. Naj bolj se zrak v sobi čisti, če se okna in vrata pogostoma odpirajo, posebno takrat, kedar je lepo vreme in solnce sije. V spridenem zraku nikoli ne bodimo, kedar koli si moremo pomagati. Hladni zrak je navadno bolj zdrav, kakor gorek, tedaj naj odgojnik ne pustí otrokom, da bi se valjali krog vroče peči, posebno naj jim nikoli ne pustí iz mraza k vroči peči. Naj nezdravši in za življenje nevarniši zrak pa je tisti, kjer se v sobi z ogljem greje. Veliko ljudi je po tej nerodnosti že življenje zgubilo. Ako hočemo imeti zdrave otroke, privoščimo

jim zdravega zraka ne le v stanicah, temuè tudi na prostem pod milim nebom. Vsakdanja skušnja nas uèi, da so naj èverstejši in zdravejši tisti otroci, kateri preživé naj veè èasa na prostem zraku, akoravno nimajo dobre obleke in hrane. Otrok naj že v naj prvi mladosti večkrat vživa prosti zrak; se vé, da se mora otrok, posebno dojenèek, polagoma navaditi ostrejšega zraka. V zaèetku naj gre otrok le v lepem vremenu vùn, pozneje pa tudi v vsakem vremenu. Nimajo starši prav, èe zavoljo vsake male ostrejšèe sapice prideržujejo otroka domá, èeš, da se ne prehladí in ne zbolí. Kaj pa bo iz takega otroka potem, kedar bode mogel prenašati razne težave v navadnem življenji! Varovati je treba, da se otroci ne pomehkužijo. Kedar otroci že sami hodijo v šolo in drugam, naj se jim vedno naroèa, da naj se ne pregrevajo z letanjem in s skakanjem in da naj nikoli ne pijejo, kedar so vroèi. Po zimi naj odložé težja oblaèila, kedar pridejo na gorko. Med potjo naj po zimi ne ližejo snega ali ledú. Èe pride otrok domú moker, naj se hitro preobleèe; èe nima druge obleke, naj pa gre v posteljo tako dolgo, da se mu obleka posuši; v mokri obleki ne sme biti. Starši naj otrokom nikdar ne branijo pod milo nebo! Ako ne smeš pustiti otroka samega med drugimi, ga jemlji seboj, kedar greš vùn. Posebno lepo priliko, da otroci vživajo èisti zrak, imajo starši na kmetih. Otroci naj si igrajo vedno okoli hiše, na vertu, na polju i. t. d. Ni prav, da starši zapirajo otroke domá samé, kedar hodijo na polje. Koliko škode pri zdravju in koliko drugih nesreè se je že zgodilo zavoljo tega, èe so bili otroci sami domá!

2. Jed in pijaèa.

Pervi otrokov živež je teèno materno mleko, katero mu je modri Stvarnik pripravil že v naj prvem trenutku èloveškega življenja. Torej so naj zdravši in terdniši tisti otroci, kateri imajo prvi živež pri svoji materi. Posebno je treba otroku za primeren in dober živež skrbeti takrat, ko zapusti materni živež in se mora živiti z umetnim. Zmernost naj bode prvo vodilo pri otroški jedi in pijaèi. Otroku se mora dajati sicer pogosto kaj jesti, ker njegov mlinèek hitreje melje, toda nikoli toliko, da bi se želodec preobložil. Moènejša in teènejša ko je jed, manj jo je treba. Ni toliko na tem, koliko da otrok jé, temuè veliko veè se mora gledati na to, kaj in kako da jé.

Otrok naj se navadi počasi jesti, da vse dobro požveči, posebno, kedar še nima dobrih zob. Pregovor pravi: „Kdor jedi prav ne zveči, se kmali pokveči“. Otrok naj nikoli ne je prevročih jedí in naj ne pije prevročih pijač. Posebno naj se varujejo otroci, da vročega in merzlega hitro za drugim ne jedó in ne pijejo; s tem si zelo pokvarijo zobe in tudi želodec. Kar otrok je, naj bode koj po kuhi ali peki; stare jedí niso za otrokov želodec. Otroci naj se navadijo, da jedó vsako zdravo jed. Zbirljivi otroci pri jedi so pozneje radi nezadovoljni in čmerni. Vse jedi za otroke naj bodo tečne, pa vendar ne pretežke. Naj bolje jedí za otroke so mlečne in močnate jedí. V mleku je ravno vse to, česar potrebuje človeško telo, in je tedaj za mladino naj bolj tečniši živež. Vse jedi za otroke naj bodo take, da so lahko prebavljive. Ni vse za otroka, kar je za odrasčene. Otroci naj se pa tudi navadijo pravila, ki pravi: „Človek ne živi, da bi jedel, temuč je, da živi“. Tudi naj se otroci navadijo, da se pri jedi ravna po dobrem in pravem redu. Če otrok je, kedar poželi, si s tem kvari želodec, da mu ne prebavlja. Tudi marsikteri dušni pregreški imajo svoj začetek v sladkosnednosti, postavim: nezmernost, lenoba, razuzdanost i. t. d. Tudi se ne sme otrokom dovoliti, da bi jedli povsod, kjer koli jim pride na misel, postavim: v cerkvi, v šoli, na ulicah, vpričo več ljudi i. t. d.

Pijača, ki naj jo otroci naj prej pijejo, je: mleko in voda. Čista studenčnica je za otroka naj zdravejša pijača, in mu tudi naj bolj gasi žejo, krepčá želodec in vterja ves život. Že malim otrokom naj se daje večkrat dobre vode piti, se vé, da le po malem, kajti preveč vode v želodcu bi otroku ne djalo dobro. Med jedjo pa naj se otrokom ne pušča preveč piti. Tudi se mora otrokom povedati, ktere jedí in pijače so zdravju škodljive in nevarne, da se jih varujejo, postavim: nezrelo sadje, strupene rastline, spridene jedí, vpijančljive pijače itd.

Pri vsaki jedi in pijači pa naj se otroci spominjajo Boga, kateri nam daje vse te darove.

3. Gibanje.

Telesno gibanje je pri otrocih prav prav važno. To nam kažejo otroci sami. Že dojenček noče predolgo ležati, temuč joka in je nemiren tako dolgo, da ga kdo vzame v naročje in ga sim in tje nosi. Pa tudi v naročji ni dolgo tiho; ko je malo

večji, že hoče sam laziti in stopati. Vsa mladina je po svojem nagibu živa, in se rada giblje, kar ji tudi zelo tekne. Zato pravijo starši: „Ta otrok ima živo srebro v sebi“. Res je; pa tudi prav je tako. Iz mertvega otroka, ki se derži kot kak lipek, ne bode nikoli nič prida. Ako deček, ali deklica ne kažete življenja, sta bolna, ali pa imata v sercu kaj hudega. Ne čudimo se tedaj otrokom in ne branimo jim, če radi tekajo, in skačejo in se lepo igrajo! S primernim gibanjem, posebno pa z gibanjem na prostem zraku se kri hitreje in bolje po žilah pretaka, zvikšuje se naravna gorkota, želodec bolje prebavlja in redno opravlja svoja izpraznovanja. Z gibanjem se ves život oživlja, krepčá in vterjuje. Gibanje telesu toliko tekne, da se ravno z gibanjem večkrat odpravi mnogo telesnih in dušnih bolezni. Otrokom se mora tedaj z gibanjem na zdravem zraku pod milim nebom že zgodaj vložiti dobra podlaga k terdnemu zdravju, ker se ne vé, v kakošne okoliščine pozneje pridejo in kako si bodo mogli kruh služiti. Pa ne le splošno terdno zdravje se pospešuje z gibanjem, tudi posamesni človeški udje se z gibanjem vadijo, da so bolj ročni, urni, gibčni, okretni in znajdeni. Gibanje pa tudi podpira duha, kajti živ duh živi le v živem telesu.

Pri gibanju pa je treba paziti, da se prav izveršuje. Dokler še otrok nima terdnih nog, se ne sme siliti, da bi dolgo stal, sicer dobí zvežene nožiče, in ne more dalj časa hoditi. Dokler niso še nožične koščice zadosti krepke, še ne morejo nositi telesa; s prisiljeno hojo pa se zvežijo. Vsa mladina ima spervega bolj mehke kosti; torej naj starši in vsi, ki imajo otroke, tudi nikar premladih in prešibkih otrok ne obkladajo in ne zatirajo s preteškim in tudi ne z neprenehljivim delom; delo in čas dela naj bode vselej primerno moči in starosti. Večkrat se mali otroci zvežijo v stolih za stanje, v ograjenih hodilnicah i. t. d., pa tudi s tem, če se prezgodaj silijo hoditi. Z vsemi umetnimi napravami za otroško stanje in hojo se otrok vselej več pokvari, kakor pa vterdi, tedaj naj bi se tako orodje popolnoma zaverglo. Vsak otrok se sam rad spravi na noge, kedar pride njegov čas; ni ga tedej treba k temu umetno siliti. Otrok naj se sam po svoji naravi giblje v sobi ali zunaj na travi; samo toliko je treba paziti nanj, da kam ne pade ali se ne udari. To naj si sploh varuhi in pestunje dobro zapomnijo.

Ko so otroci večji, naj jih starši jemljó seboj na delo, kar je posebno na kmetih prav primerno. Otroku naj se dá vedno kaj opraviti in sicer kaj takega, da se gibljejo; sedenje ni dobro za otroke, posebno ne za tiste, ki že v šolo hodijo in morajo v šoli po več ur na dan sedeti.

V novejšem času se mladina tudi umetno vadi svoje ude primerno vterjevati. Navada, da mladina telovadi ni ravno nova. Že stara ljudstva so imela znamenite vojaške vaje in telovadbe za mladino, posebno takrat, ko je bila telesna odgoja čisto državna reč. Telovadbe zeló teknejo otrokom po mestih in sploh takim, ki nimajo prilike, da bi se mogli primerno gibati. Kedar otrok sedi po 2 ali 3 ure in mora mirno poslušati in duha napenjati, se mu kaj zeló prileže, če potem telovadi in sicer po dobrih vodilih od stopnje do stopnje tako, da vadi vse ude in si s tem vterjuje ves život. Že popred, ko v šolah niso telovadili, previdni učitelji niso pustili, da bi bili otroci neprenehoma mirno v klopéh sedeli, kakor bi bili prebiti, temuč so jih posebno med posamnimi nauki (kedar so en nauk dokončali in preden so drugega začeli), varno urili v različnih rednih in prostih vajah (Ordnungs- und Freiübungen), ker so vedeli, da se mladost mora gibati, ter so s tem tudi vneli in pospeševali okus za vse, kar je pristojno, lepo in omikano. Naj spretnejši šolski možjé so tudi terdili, da šolsko življenje brez telovadbe je le na pol, kakor tudi same telovadbe brez šole ne veljajo kaj prida. A. P.

Stari in mladi Slovencec.

Redü — ředü.

O. Redü cibus; ředü ordo, gradus (successio, natura), linea; sors.

S. Nsl. rediti nutrire, rednik; stsl. ředníkü manuum labore victitans. Sicer imate rêditi-žďa-diši rarefacere, rêdostü ili rêďukostü raritas, rêďuko, často ili ředy, po ředy saepe aut raro, redobrad-zob-vlas itd.; řediti-žďa-diši persequi, disponere, ornare.

O. Ředovü - vĳnü - vĳnikü in ředĳnĳ - nikü so razlagati iz naznanjenih pomenov.

S. Da je redovü ordinis, redovinü sequens, redinü aptus, redinikü conductor, redovinikü clericus, regularis, ker je redü tudi κληρος sors, to umem; kako pa se vjema redinikü laicus, privatus, redovišti plebeius, rediničiskü saecularis, tega pa ne. Rediti je nsl. tudi facere, reja creatio; štiredi, petred, osemred; obred ritus: iti k sv. meši no k svetim obredom, obrediti koga sacrae coenae participem facere; sovred hoc tempore, vred cito, mox, prevred zu früh, red, redom, redoma, pustite oboje z red rasti.

O. Z nsl. nareden opportunus se sklepa stsl. narediti disponere, - se parare, naredü ordo, - inü ordinatus, - nikü curator, magistratus, — ibinikü director, naręzdati - aja, - se disponi.

Reklo.

O. Reklo ῥήτων dictum, dictio, phrasis, cognominatio; rečü f. verbum, sermo, rečica, rečinikü rhetor, accusator, rečistü - čivü - čevitü facundus; cf. scr. rē canere lat. loqui.

S. Dobro mi služi rekati i rekovati; reč sva razložila že drugej; rečnik je jugosl. tudi slovar, besednjak.

Rimü.

S. Rim, rimčice orion; veli, veliki rim iubilaeum; romar, romati mi je peregrinus, peregrinari sploh; rimistvovati romanus partes fovere.

Rogü.

O. Rogü (rogove, rozi), roglü cornu, rogatü cornutus, rožanü corneus p. rožana čaša phiala, rožanici - ikü arcus, vere est res e cornu facta; rožici cornu, siliqua.

S. Nsl. je rogelj, bulg. roglec cochlea; stado roguško; hrov. rogoboran, stsl. še rogalija nekaka rovnica ligo, rogaljevati vexare, rogalina pertica, rogalici cerastes.

Rogozü — rozga.

O. Rogozü i rogoži papyrus, charta knižnyj, vi — vřipisati, liber, iuncus rogozije; rogoža - žije, rogozina - nica-zica-zinica tapes, teges, storea (sterno, štorja - streti, Teppich, Matte).

S. I nsl. rogoz carex Riedgras, rogozovina carectum.

O. Rozga je pa kar nsl. palma, suha roziga, rozgva; roždije nsl. rozje sarmenta, palmites.

Rodü — radü.

O. Rodü je stsl. kar nsl. v mnozih, premnozih pomembah; radü adj. in fontt. psl. non habes.

S. Po unem so mi prijetne oblike rodimü, rodina, rodinü, rodijakü, roždakü (nsl. rojak -inja) consanguineus; rodinina consanguinei, rodišti (rodič - i) proles, rodoslovije genealogia, — slovití se quoad genus recenserí, roždanica - rojanica (roje-nica) numen slavorum gentilium itd.; po tem pa je nsl. rôd asper, hrov. serb. rud, ruda kosa, crispus kraus, rudetine cincinnus, hrov. rudež Haarlocke.

Rokü.

O. Rokü praestitutum tempus, terminus, numerus, factum, obrokü promissio, stipendium, obročinü tributarius.

S. Rok je i nsl. terminus, omen; ročiti se s kim; obrok portio (cibi quemque concernens) bestimmtes mass; dekli moko brez obroka daje, pabulum equi; dies constituta, promissio itd.

Ruj.

O. Rhus cotynus (Gelbholz), in fontt. psl. non legimus.

S. Nsl. rus, rujevina, rojevina; hrov. serb. bulg. rujno vino (gelblich, schillernd.)

Runo.

O. Runo n. g. — na et — ne se vellus Vliess, runovü - vñü velleris.

S. Runa, runjast, nsl. ru: rvati rvem, rujem (ru-eruere), rvalo rutrum, stsl. rüvati - va - veši evellere, oppugnare, — se pugnare, rixari, rüvaní - vana - nije lucta, contentio, nsl. rvanka, hrov. hrvanja.

O. Runo: „Pastores palatini ex ovibus ante tonsuram inventam vellere lanam sunt soliti, a quo vellera dicuntur“ (Varro).

Rusü — rüždi.

O. Rusü flavus, subflavus, igni similis p. glava rusa, rusovlasü, rusičavü subrufus, rusostí color flavus, rusèti - èja - èješi rutilare (lat. russus, it. rosso).

S. Nsl. rus - ros rubellus rudečkast, rosa glava, ruso vince, rs, rosin ochsenname, rosa, rsa, rsula rothe kuh, rosica röhliche ameise.

O. Rüzđi ali ryžđi rufus, kar rüzđavü, nsl. ridj flavus, hrov. rij, rija brada, rijobrad; rjav, rjavec; rüzđa rad. rüd

suff. ja; rüdêti i — se rubescere, rüdêlü, adj. rubeus, scr. rudh, rudhiram, rus. ruda sanguis itd.

Rüzati.

O. Růžã - žeši hinnire, rüzatelinü hinniens, - zanije hinnitus.

S. Kakor hrdjav - rjav, tudi nsl. hrzanje; hrzati - rzati, rzatati — rzače hinnit, rzatanje, rzitati, rezgetati, rozgot, rozgótom se smeje.

Rüpüta.

O. I rüpütü, ropta i ropotü murmur, - tanije murmuratio, -tati i -titi se murmurare, -tivü -tilivü -tlnü-tlnikü murmurans (scr. rap loqui) itd.

S. Ropot - ati, čes. reptati; ropotača.

Ryba.

S. Rybari - rinü - bitvü - tlnikü - rybolovü - vici piscator, - bñnikü piscarius, rybistü piscibus abundans.

Rêsinü — řesinü.

O. Rêsinü - notivü - vinü verus, certus, rêsinota - tivije veritas; řesinü adj. fimbriatus, řesinü m. — na f. — nica cilium, fimbria, vestis fimbriata, řesika, řesinivü ciliis munitus, řesa iulus, ornatus (Fransen).

S. Razun res, resen, resničen, nsl. tudi resnov severus, resnoba severitas; ressa spitze der ähre, arista, eryca; rasovje, resasta krava, ki se ji dlaka ježi; hrov. resa franse cf. ureha, ures ornatus.

Řegnati — řagü.

O. Řegnati hiscere in fontt. psl. non videtur legi.]

S. Nsl. pa je regniti i zemlja regne t. j. razpokne, se razpoka (cf. reglja); rega, reža spalte, hlače na režo, regetati, režati hiare, se režati ringi die zähne weisen.

O. Iz kor. řeg ringi je res tudi řagü convicium, irrisio, ludibrium, řagati se illudere, - ganije, - ateli - nü - listvo; řagoči cavillator, řažinü ridiculus, deformis, nikü - irrisor.

S. Po hrov. serb. i nsl. rugati ali rogati se komu, poroga sarcasmus, ružiti turpare, ružen, rugota, hrov. ruglo (Gespött, Gegenstand des Spottes).

Rãbeži.

O. Rãbeži a) terminus, e rus. rubeži, b) rapina, spolia; řãbiti secare, rapere.

S. Nsl. rubiti, zarubiti koga gerichtlich pfänden, rubežen f.; cf. stsl. obrabati vastare, obrabiti circumcidere, — bljenije praedatio.

Raka.

O. Manus, potestas; rači adv. manibus, račica - čika parva manus, manubrium, urceus, račinica furca, collare, -nikū mantile, fideiussor, — čati se fideiubere; raškoimlja dux, — koveti — jeti f. - tije manipulus; rad. reč.

O. Rokovet in rokovat; roč. m. ring aus zwei zweigen um z. b. zwei pfähle zu verbinden; roča, ročka henkel; ročnica handhacke; oberoč manibus, zoberoč; na roke mi je, je pod mojo roko, slabo se roči es geht schlecht von statten itd.

P a š n i k.

Kako naj učitelj svoje učence spoznava.

Umni kmetovalec mora svoje zemljišče in umni vertnar dobro poznati lastnosti vsake rastline in cvetice, ako jih hoče dobro obdelovati. Tako mora tudi učitelj, kateri je svojim učencem kmetovalec in vertnar, na tanko poznati njih čut ali nrav po zmožnosti, značajnosti in kakošnosti, da more potem s slehernim učencem primerno ravnati, ter se nadjati od svojega prizadevanja dostojnega in vspešnega dobička; kajti brez določnega in vsestranskega poznanja duševnih moči svojih učencev, se ne dá misliti modrega in pravičnega vzrejevanja in verdevanja, in tudi ne pri naj boljši učiteljevi volji in prizadevnosti, ako on ta naj bolj važna odgojnikova vodila prezira, ter z vsakim učencem enako ravná. Ako učitelj pozná moči svojih učencev, more še le nauk tako vrediti, da ima res kaj dobička. Naj si tedaj vsaki učitelj prizadeva, da ne bode svojih učencev poznal le po imenu, starosti stanu, ampak da si prisvoji toliko važno umetnost, da bode osebno in posamesno poznal vse dušne moči svojih učencev. Za učitelja, živečega že več let v enem kraju, ni to tako težavno, ker on že pozná starše, ter si že iz nabranih skušenj marsikaj sam za-se v tem obziru prisvoji; ni pa to tako lahko mlademu in nastopnemu učitelju. Iz tega stališča so tudi vsi pravi pedagogi zoper pogosto prestavljanje

in menjanje učiteljev, kar naj bi se na dotičnem mestu nikar ne preziralo. Zeló se pa moti učitelj, ako sklepa že iz obnašanja do njega o dušnih močeh svojih učencev, ker vse to je dostikrat le prisiljeno in na videz. Bolj se pa dá o tem soditi iz obnašanja učencev med seboj, kjer se bolj proste čutijo in se zato tudi v pravi podobi pokažejo. Tukaj more učitelj kmali razsoditi, ali tovarš svojega součenca zaničuje in odriva, če se ž njim norčujo, ter mu ne dovoli nikjer pravice, ampak le on povsod gospodovati hoče. Prav lahko v takih primerljajih izbira prevzetneže in napuhneže. (Konec prih.)

Koristne stvari.

O zgodovini papirja.

(V idrijski čitalnici govoril J. L.)

„Zgodovina papirja je zgodovina omike človeške“. Papir in železo sta med mnogo drugimi koristnimi rečmi dve tako zeló imenitni snovi, da se po teh ravná sedanja človeška omika. Akoravno se za košček papirja ali za zarejaveli žrebelj, ki je pred nami na tleh, tako malo zmenimo, vendar ste ravno te dve reči zeló zeló potrebni za izobraženo ljudsko življenje. Ne bodemo preiskavali, kako važno je železo; govorili bodemo le o papirji.

Papir je bil prvi mogočni telegraf, po katerem so si ljudje svoje želje, misli i djanja naznanovali; papir je bilo sredstvo, da so véde i umetnije dosegle sedanjo visoko stopnjo. Brez papirja bi danes Evropa ne imela visoke človeške omike pa tudi ne toliko napredka v vednostih i umetnostih, kakor v obertnji i tergovstvu i. t. d. Brez papirja bi bili tudi v verskih rečeh zaostali; nevednost bi bila vladala in tema bi pokrivala prostore, kjer danes sije čisto solnce in deli ukaželjnemu duhu obilo hrane.

Brez papirja bi knjigotiskarna umetnost za omiko človeško imela le malo veljave, in brez tega pisavnega orodja ne bi bile tiskarne nikdar tega storile za človeško omiko, ktere se dan danes ponosno veselimo. Če je res, kar slavni kemikar Liebig pravi, da je svetovna omika narodova toliko viša, kolikor več narod porabi mjila leto in dan; če je na dalje dognana resnica,

da, kolikor več železa ljudstvo podela, toliko večja je njegova obertnija: gotovo je potem tudi res, da, kolikor več papirja ljudstvo potrebuje, na toliko viši stopnji je s svojo duševno omiko. (Prih. dalje.)

Dopisi in novice.

Iz Gorenškega. Ko je bil prišel čas, ob katerem so se pri šolah na kmetih obhajala navadna spraševanja ali šolski izpiti, zbdlo me je zopet v pete, — ne vem bila je li skerb, ali radovednost, da sem se napravil na pot. Tudi to pot nisem hodil sam. Človek, ki se je usedel z mano v voz, bil je srednje postave in molčečega značaja; mislil sem: ta mož ima vse talente kapucinskega reda. Ko se voz pervikrat zaziblje, oberne se k meni s takim pogledom, kakor ko bi bil hotel prav sladko zadremati. „V božjem strahu naprej!“ — bil je edini govor, ki je pa meni toliko veljal, kot „silentium!“ — Ta opazka zdela se mi je nepotrebna, ker tudi jaz nisem bil med prvimi, kedar je Bog jezike delil. Ko derdrava tako naprej, zdelo se mi je vendar čudno, zakaj moj tovarš ne zaspí, ali saj ne zadremlje, in kaj on premišljuje; mu je li beseda v kranjski čitalnici ali njeni cvet napravil kako rano, ali ima kake vezi na dom, ki mu kljujejo občutljivo serce, ali je pa v boju sam s sabo in misli prestopiti v omenjeni red? Kdor ni še nikdar občutil grenkosti takih trenutkov, bi ne bil miloval zraven mene sedečega tovarša; jaz pa sem imel skoraj solze v očeh. Treba je bilo nekoliko pomislika, da bi ne zadel na bodočo stran, kedar sem hotel ogovoriti in tolažiti v tugo zatopljenega sopotnika. Že je bilo solnce visoko na nebu in pokazalo je tudi nad nama svojo dobrotno moč, ker kmali se nama jezik odevče z navadnimi „od kod“ in „kam?“ Zvem, da moj tovarš je učitelj in prav v mojem rojstnem kraju. Vesel sem ga bil v svoji družbi, ker on mi je mnogo povedal od prelepe doline, kjer sem preživel srečna leta perve mladosti, in ktere nisem bil že dolgo videl, prav poznal pa še nikoli ne. Toliko me je bil vnel z njeno hvalo, da sem mu obljubil, dasiravno sem bil pri obhodih žepe že zelo spraznil, vender pogledati še to leto svoj rojstni kraj. Pa ne samo zavoljo tega sem bil vesel svojega tovarša, ampak v družbi z učitelji so sploh učitelji naj raji. Kedar koli vidim kakega učitelja, se mi nekako mileje stori pri sercu in serce mi postaja bolj zaupljivo. Učitelj učitelju bolj lahko pové svoje težave, mu potoži svoje nadloge in si tako nekoliko lajša svoj stan. — Ni dolgo, kar me poprosi neki ubožec za ponošeno obleko. Jaz mu odgovorim, naj on pri večjih hišah zahteva taki dar; ali on me zaverne s sledečimi besedami: „So bogate hiše, ali gospoda ne vé, kaj je revščina, ker je nikdar poskusila ni. Skušam si leto in dan, pravi dalje, da le srednji stanovi, ki so se sami včasih bojevali ali še še bojujejo z revščino, morejo vediti, kaj je nagota, kaj lakota in kaj nadloga.“ Je li to res, ali ne, misli vender se mi zdijo umne. — Učitelj z učiteljem tudi bolj lahko govori o šolstvu, ker oba delata v tem

okrožju in ju tedaj bolj mika ta reč, kakor ljudi, ki se pečajo s kupčijo, obertnijo, s pisarijo i. t. d. Učitelj mora imeti bolj občutljivo nravnost, ali pa se je mora privaditi, ker on ravna z mladostjo, ktera ima nežno in občutljivo serce. Naj bi nikdo ne metal strastni požar med učitelje, ker s tem bi delal krivico učiteljskemu stanu in poslednje njim zročeni nežni mladosti! — Ko tedaj zvem, da mojega tovarša vodijo enake misli, kakor mene, in da bi rad videl in vedel, kako je z učiteljstvom in šolo po svetu, povabim ga, naj potuje z mano, kar mi tudi ne odreče.

(Konec prih.)

Iz Kranjske gore. Dragi „Tovars“! kmali bodeš dokončal svoj 9. tečaj, kajti le enkrat še prispeš do svojih ljubih bratov. Dovolj mi, da te na nekaj opomnim! Ako ti bodo moj nasvet vseč, prosim te, da se uresniči. — Preteklo je nekaj časa, kar nam nisi prinesel že nobene pesmice z napevom, ter si djal, da je notni tisk drag. Res je to, a do sedaj vendar še ni nihče pomislil, kako bi se temu pomagalo. Da so bile marsiktere pesmi z napevi prav zanimive, ti moram priterditi, in ravno zarad tega bi bila moja želja, da bi nam v svojem 10. tečaju zopet obilo takih donašal, da bi sprejemal vsakoršne napeve in da bi natiskoval tiste, ki bi jih spoznaval za sposobne. Tudi jaz imam že nekaj zloženih napevov; ako bi bilo ž njimi komu kaj vstrezeno, rad jih pošljem, in prav veselilo me bode, ako bodo sprejete. Misel moja je pa ta: Ker si „Tovars“ ne upa shajati s sedanjo naročnino, bode gotovo vsaki ud rad privergel na leto nekaj več, *) in Tovars bi potem tudi morda trikrat na mesec izhajal. To lepo stvar podpirati je pa naša reč. Tedaj prosim, naj se ta reč prevdari in potem naznani. Vem, da mojih misli je mnogo tovaršev.

Zdrav, „Tovars“!

Franjo Stojec.

Iz Idrije. (Učiteljski posveti). Na tukajšnji glavni šoli so učitelji in učiteljice (5 učiteljev in 2 učiteljici) z vodjem vred že lansko leto začeli hvalevredno navado, da se vsaki teden v določeni šolski izbi zbirajo in pogovarjajo o šolski odgoji in o šolskem poduku. Koliko taki zbori koristijo učiteljem, in koliko potem šolski mladini, ni treba dokazovati. Akoravno se v dosedanjih sejah ni obravnavalo nič posebnega, kar bi učitelje in šolske prijatelje posebno zanimivalo, vendar bi se morda kak učitelj spomnil na kaj, kar je že pozabil.

1. seja. Šolski vodja prijazno pozdravi nazoče učiteljstvo, povdarja važnost učiteljskih zborov zlasti gledé naše šole. Omenja, da se je korist učiteljskih zborov še djansko pokazala; kajti to mu priča izverstni šolski redni napredek pri posamnih šolskih naukih. Potem prav serčno želí, da bi bili učitelji med seboj kakor pravi

*) Tudi mi smo popolnoma teh misli, da bi bilo dobro, ako bi naš edini šolski list bolj pogostoma z napevi in z drugimi dokladi izhajal; posebno bi bilo tega treba sedaj, ko se nam učiteljem na vse strani kaže mnogo dela in tudi dovolj pomenkovanja. Dvomimo pa, da bi se to moglo kmali zgoditi, ker „Tovarsu“ še sedaj preveč manjka duševne in materijalne podpore. Kedar bi „Tovars“ imel 600 alj vsaj 500 zvestih naročnikov, kateri bi plačevali naj manj po 3 gold. naročnine in med temi iz med vsakih sto vsaj enega pridnega delalca, takrat bi se ta želja morda veselo spolnovala.

Vredn.

bratje i odkritoserčni prijatelji in drugi drugega v svojem težavnem poslu podpirali. Za tem smo govorili o šolskem redu in strahu in o verdevanji otrok. Vodja povdarja, kako važno je lepo obnašanje otrok v šoli, zunej šole in v cerkvi. Naj pred se določuje o šolski molitvi. Moli naj se v maternem jeziku, v katerem se naj več otrok domá učí moliti, kajti otrok mora pomen molitve vedeti, da moli iz serca, kar je ravno edini namen pri molitvi. Nasvetuje se, da bi se glasno molilo, in sicer več ali manj po pesmiški meri ali v taktu, a to se ne odobri, temuč priporoča se, da naj bode molitev enaka počasnemu, toda veličastnemu in vzvišenemu govoru, moli naj se pa le bolj tihoma; glasno vpitje ne pospešuje pobožnosti. V višem razredu in tudi tamkej, kjer že učenci kaj peti znajo, naj se namesto molitve včasí zapoje kaka lepa, primerna, pobožna pesem. Nadalje se omenja, kako naj se učenci obnašajo, kedar sedé v klopeh ali stojé, ali kedar srečajo učitelja ali koga drugega, ki ga morajo spoštovati. Dandanašnja pravila i zahteve pa tudi tirjajo od šole, da učitelj skerbi, kolikor se dá, tudi za telesno zdravje in naravno, lepo razvijanje telesnih udov njemu izročene mladine. V tej zadevi šola sicer ne more kaj veliko storiti, nekaj pa vendar lahko premore, ako učitelj pazi, da otroci v klopeh pretesno ne sedé, da se ne upirajo s koleno klop, da ne skrivajo rok i. t. d. Učitelj naj tirja, da učenci lepo ravno sedé, da imajo noge na tleh, pa ne križem, da imajo persi napete, pleča nazaj in da je glava sterno med ramama. Roki naj imajo učenci do komolca na klopi, le roko samo na klopi imeti, ni še dovolj; paziti se mora, da ne sedé skerčeni. Učitelj naj tedaj učence prav pogostoma opominja, kako naj se sploh in posamno vedejo. Če mora učitelj tudi vsak čertert ure verdevati, le opustiti ne! Zlasti pa naj se gleda, da otroci pri pisanji i risanji ne sede preveč pripognjeno, in da ne gledajo preblizo v papir. Ako se to ne odpravi, škodujejo si otroci na dvoje, prvič si popačijo oči, da so kratkovidni, drugič pa tako slonjenje škoduje tudi persom. Da se bodo pa otroci radi tako vědéli, naj jim učitelj lepo prigovarja, in naj reče, da naj tako storé, da bodo veseli, hrabri, lepo zraščeni dečki, kakor mladi korenjaki ali junaki, da ne bodo kmali zgrudeni, kakor starčki i. t. d. Učenci naj bodo pri nauku ves čas pazni in v lepem redu; potem pa, kedar mine učna ura, naj se jim kakih 5 — 10 minut dá prostega časa, da se dovoljno odpočijejo, ali pa, da se ta čas porabi v telovajo, v posamesne vaje, ktere učenci v klopeh stojé izpeljujejo. Take proste vaje so n. pr.: z glavo (gibanje, obračanje, kolebanje, kroženje), s trupom (enako gibanje, kakor s glavo) in različne vaje z rokami. Če vsi učenci le 5 minut prav naglo i živo telovadijo in če imajo potem le 2 — 5 minut še prosto, gotovo so v prihodnji uri mirni in tudi pazni, če učitelj količkaj pazi, in če je nauk mikaven. (Prih. dalje.)

Od stare Metulje. Ljubi „Tovars“ ali bodeš pohlevno požerl grenko drobtinico, ktero je nam učiteljem „Zgd. Dan.“ v 45. listu t. l. prinesla o posvetovanjih iz učiteljske konferencije v Gradu ob Blejskem jezeru? Dovolj, „Tovars“, da nekaj o tem spregovorim! Nadjam se, da bode večina ljudskih učiteljev mojih misli! G. „Dan.“ do-

pisnik govori o spoštovanji učiteljstva, in pojasnuje, kaj dela učitelju čast, ali pa nečast, ter dokazuje, da bira ne manjša spoštovanja pri ljudeh, ker so vsi davki in dajanja nekaka bira, in potem takem bi ne bilo le samo za kaplana in učitelja „nespoštljivo“ na biro hoditi — še celó cesarje in kralje in vikše bi moralo sram biti pobirati mnogotere datve! — Prava primera! Ako g. dopisnik še ni skušil, da bi se mu bilo spoštovanje pri ljudeh z biro manjšalo, naj bode vesel; ali mi učitelji pa to prav britko skušamo. Tudi jaz sem bil z g. kaplanom na biri in sem večkrat mogel od strani slišati zasmehljivi pogovor: „Za šolmoštra je slabo žito že dobro, gospodu kaplanu ga bodem pa plačal“. Res je, da se tū pa tam ljudje častitega duhovnega gospoda k hiši veselé in da tudi učitelja že zavoljo duhovnega gospoda serpo ne gledajo, posebno po farah, kjer so že stare šole in stara bira; toda, kjer je pa bolj nova šola, se ljudje nikoli ne morejo navaditi novega davka in tedaj čertijo tudi tega, ki ga pobira, in menim, da pri novejših šolah ga ni učitelja, kateri bi z dušo in s telesom ne hrepenel po tisti dobi, kedar bode namesto bire (naj si bode v žitu ali v denarju) prejemal v odločenem času gotovo plačo v denarjih iz kake blagajnice. Mi, ki pobiramo biro, skušamo, koliko grenkih besedi, koliko jeze in še celó kletve moremo preslišati in tožbá imeti, preden dobimo svoje dvakrat zasluženó plačilo. Kedar pa bode kmet ali vsak, kdor plačuje davke, zraven teh tudi plačal nekaj krajcarjev za šolske namene, ne bode nihče učitelju očital, da ga le on živi, in ako bi ga ne, bi mogel iti rakom živžgat. Tudi mnogo časa in stroškov bi se učitelju prihranilo, ko bi mu ne bilo treba bire pobirati. Poznam učitelja, ki ga bira vsako leto stane čez 27 gold. — Dalje se nam učiteljem priporoča, da bi bili modrega obnašanja, da bi kazali dobro serce do mladine, da bi bili dobri orglavci in pevci in bi si tedaj s tem dobivali spoštovanje pri ljudeh. Iz sercá želim, da bi si ta lepi nauk jaz in vsi drugi učitelji globoko v serce vtisnili in se vedno po njem ravnali; toda g. dopisnik naj nam tudi še gotov pomoček pové, kako bi se zgodilo, da bi bili vsi učitelji, kateri pridejo iz pripravniške šole, izverstni orglavci in pevci in takega obnašanja, s kakoršnim bi mogli shajati pri vsakem predniku, posamesnem srenjčanu i. t. d. Konečno pa tudi še želim, da bi se nam učiteljem, ki ves čas svojega življenja dovolj terpimo za blager človeštva, ne dajala taka bira, kakoršna se nam poslednji čas tū pa tam kaže še tudi celó po časopisih, ki so nam bili do sedaj prijazni.

Iz Postenj na Notranjskem. *) Dovolí mi, dragi „Tovars“, malo prostorčka v svojem listu, da ti kot svojemu zvestemu „tovaršu“ naznanjam okoliščine, v katerih smo mi pivški učitelji, kajti zanimivo je in le redek dogodek. Že v 19. listu „Tov.“ sem omenil, kako se učiteljeva borno in terdo zaslužená plača namesto zvikšuje še le kerči in priderzuje, in ravno to se je, žalibog, pretečeni mesec tukaj uresničilo. Prišel je namreč čas, da je zemlja kmetu njegov trud povernila in ga dovolj obilno obdarila; tedaj sme tudi učitelj za svoje prizadevanje tirjati nekoliko poljščine, da se preživi po zimi in si, ako ne družega, vsaj želodec zavaruje zoper silovito burjo. Kakor

*) Ta dopis naj bode „komentar“ k zgornjemu „Iz stare Metulje“! Vredn.

drugi moji sodelavci v tem času, tako zapustim tudi jaz svojo sobo in grem obiskat kmetovavca v njegovo stanovanje, da se prevedrim in znebim otožnega duha nadjaje se dobrega vspeha. Pa kako slabo prevedrilo! Ne omenjam tega, kako so me kmetje sprejemali; le to povem, da razun treh vasi mi vse druge mojega plačila, t. j. moje bire niso hotli odrajtati, ampak dali so mi mesto žita le debele in nezasluzene priimke, kajti ljudje mislijo tukej, da je učitelj srenjski hlapec in da mu dajo, kolikor se komu poljubi. Žalostnega in pobitega serca grem proti domu (se vé da tudi s praznim vozom) misleč si: „Kdor ne vaga, je brez blaga“. Naznanim torej svoje okolščine gospodu c. k. okrajnemu glavarju, in ga prosim pomoči. Kmalu se mi pokaže rešivna roka in dovolj zdatna podpora. Pošlje mi namreč blagi c. k. okrajni glavar enega služabnika in dva vojaka, da mi pomagajo mojo plačo iskati, in večkrat je bilo treba z orožjem v roki plačilo s silo jemati. Da sem bil pri tej priliki večkrat „goljuf“, „tat“ in Bog vé, kaj še, se razume samo po sebi. — Iz tega se vidi, kako težko je za učitelja v takih krajih pri mladini vspešno napredovati, ko starši učitelja v pričo nedolžnih otrok preklinjajo in z priimki gerdé, ter tako svoja deca vadijo preklinjati in obrekovati one, ktere bi mogli kot svoje odgojitelje spoštovati. Zadnji čas je že in očitvidna potreba, da se učiteljska plača predrugači in zboljša, da bo učitelj plačo prejemal v javni blagajnici in da mu ne bo treba od hiše do hiše prositi svojih krajcarjev in grenkih besedi požirati. Koliko časa bodemo še mučitelji? *Ivan Jeršič.*

Iz Planine. Tukajšnja šolska srenja je povikšala učiteljevo plača, in je zraven tega tudi še vstanovila novo podučiteljevo službo s 300 gold. letnih dohodkov. Za to zares lepo delo c. k. deželno predsedništvo to srenjo očitno pohvaljuje. Gotovo zopet lep zgled!

Iz Starega Terga pri Ložu. V ponedeljek 22. preteč. m. smo spremili na pokopališče g. Blaža Raktelja, učitelja tukajšnje šole in očeta g. Jožefa Raktelja, učitelja v Ribnici in okrajnega šolskega oglednika černomeljskega okraja in g. Franceta Raktelja, učitelja v mestni glavni šoli pri sv. Jakobu v Ljubljani. Umerl je po kratkem bolehanji star 67 let. Bog mu daj dobro!

Iz Ljubljane. Postava, ki jo je ministerstvo za šolstvo 15. preteč. m. izdalo o spraševanjih za učitelje ljudskih in mestnjanskih šol, ne veljá za Dalmacijo, Galicijo in Lodomerjo, za Krakovo, za Kranjsko in za Bukovino, za Istrijo, Gorico in Gradiško. Tedaj smo Kranjci o tem tudi med zaostalimi.

Premembe v učiteljskem stanu.

Na Kranjskem. Postavljeni so gg.: Jakob Inglič, učitelj 2. razreda v glavni šoli v Idriji, v 3. razred, in Janez Lapajne, učitelj v 1. razredu v 2. razred te šole; Simon Meglič, poterj, pripravnik, za podučitelja v Planino. — G. Blaž Raktelj, učitelj v Starem Tergu pri Ložu, je umerl. R. I. P.!

 Pridjan je Kazavec št. 5., 4 strani.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.